

Özgün Makale

Salgın Filmlerinde İdeoloji: *Tehdit (Outbreak) ve Salgın (Contagion)* Filmleri Üzerine Bir İnceleme*

*Ideology in Outbreak Films: A Review of the
Movies "Outbreak" and "Contagion"*

Emre AŞILIOĞLU¹

Mehmet İŞİK²

Öz

Salgın hastalıklar insanlık tarihinin en önemli olgularından birisidir. Milyonlarca insan salgın hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmiş, büyük medeniyetler ve imparatorluklar salgın hastalıklar sonrasında çökmüştür. Ortaya çıkma sıklıklarının giderek artması ve 2000'li yıllardan itibaren hemen hemen iki üç yılda bir yenisinin başlaması, salgın hastalıklara yönelik ilgiyi artırmıştır. Dolayısıyla sinemanın da salgın hastalıklara olan ilgisi artmış ve giderek artan sayıda salgın konulu film üreilmeye başlanmıştır. Bu çalışmada Hollywood yapımı *Tehdit* (Outbreak, 1995) ve *Salgın* (Contagion, 2011) filmlerinin ideolojik arka planı çözümlenmiştir. Yapılan çözümleme sonucunda her iki filmde de otoriter bir yönetim anlayışının savunulduğu, demokratik hak ve özgürlüklere önem atfetmeyen, birey yerine devleti ve kamu güvenliğine öncelik veren, toplum yararı karşısında bireylerin yaşam hakkını hiçe sayan oldukça muhafazakâr bir ideolojinin hâkim olduğu bulgulanmıştır. Salgının başlaması ve yayılması bireysel kusur ve dikkatsizliğe, durdurulması ise bireysel başarı ve fedakârlığa indirgenmiş, sorunun ekonomik ve siyasal boyutları görmezden gelinmiştir. Ayrıca Amerikalılar dünyanın kurtarıcıları olarak kodlanırken Afrikalılar ve Çinliler hastalığın hayvanlardan insanlara geçmesine neden olan kişiler olarak etiketlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Salgın hastalıklar, sinema, Hollywood, ideoloji.

Abstract

Pandemics are one of the most important facts of history. Millions of people lost their lives because of pandemics, great civilizations and empires collapsed after pandemics. The increasing frequency of the occurrence and showing up of new pandemics in almost 2-3 years from the 2000s on, has increased the interest in pandemics. Hence, the interest of the cinema industry for pandemics has increased and a growing number of movies on pandemics has been produced. In this study, the ideological backgrounds of two Hollywood films, i.e. *Outbreak* (1995) and *Contagion* (2011), are analyzed. As a result of the analysis, it has been found that in both films authoritarian

* Makale başvuru tarihi: 15.09.2020. Makale kabul tarihi: 05.11.2020.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi.

² Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi.

management approach is supported, a rather conservative ideology which does not ascribe importance to democratic rights and freedom, prioritizes state and public security over individuals, disregards the right of life of individuals against the benefit of society. The start and the spread of the pandemic was reduced to individual fault and carelessness while stopping it was reduced to individual success and altruism. Economic and political aspects were ignored. Besides, while Americans were coded as the saviors of the World, Africans and Chinese people were tagged as the ones who caused the illness to pass from animals to humans.

Keywords: Pandemics, cinema, Hollywood, ideology

Giriş

Sinema filmleri, fantastik öğeler barındırır da çekildikleri dönemin ekonomik, sosyal ve düşünsel yapısından beslenir. Dolayısıyla filmlerin, çerçeveledikleri ve çerçevelemedikleri belli ideolojik iletiler taşıdığı ileri sürülebilir. Sinema filmleri çekildikleri dönemin ekonomik, toplumsal ve siyasal özelliklerinden ve düşünsel ikliminden etkilenir ve onlardan bazı izler taşır. Ancak bu bire bir yansıtma şeklinde değildir. Sinemadaki gerçeklik, yönetmenin süzgecinden geçerek yeniden inşa edilmiş bir gerçekliktir.

Seyirci, sinema filmleri aracılığıyla toplumun yapısı, kültürü ve tarihi hakkında kodları duymuş (Yıldırım, 2018: 235). Sinema filmleri aracılığıyla izleyicinin görme olanağı olmadığı yeni gerçekliklerle, yeni düşüncelerle karşılaşması sağlanabilir. Özellikle bilim kurgu ve korku filmleri toplumsal ve bireysel korkulardan hareketle geliştirildiklerinden izleyiciye toplum ve bireyin durumu konusunda bilgi verebilecek önemli ipuçları sağlayabilmektedir.

Sinema tarihinde farklı janrlar çeşitli toplumsal veya siyasal gerekçelerle popüler olmuştur. Özellikle yakın dönem dünya sinemasında genellikle basit politik ve ekolojik iletilere sahip olmakla birlikte tarihsel bir son yerine tutucu kodlarla doğal felaketi vurgulayan filmler gösterime girmiştir. Çoğu zaman Amerikan egemenliğinin çöküşüyle “dünyanın sonunun geldiği” iletilerini seyirciye sunan bu filmler, farklı sinema janrlarında seyirci karşısına çıkmaktadır. Ancak bu filmlerin özünde iki temel janrda kümelendiği ileri sürülebilir. Bunlardan ilki korku filmleri, diğeri ise bilim kurgu sinemasıdır. Korku filmleri, bireysel veya toplumsal korkuların ortaya çıktığı ve seyircinin perdede veya ekranda kahramanların başlarına gelen olaylar sonucunda kendi korkuları ile yüzleşerek rahatladığı, bir başka ifadeyle *katharsis* yaşadıkları filmlerdir. Korku filmleri bireysel korkular olduğu kadar toplumsal korkular konusunda da benzer özelliklere sahiptir. Oskay’a (2014) göre toplumların bastırılan korkularının ortaya çıkarılmasında korku filmlerinin böyle bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. Özellikle toplumsal bir tehdidin hissedildiği dönemlerde sinema, toplumsal olarak bastırılmış korkuları açığa çıkaran ve insanın bu korkularla yüzleşmesini sağlayan bir araç işlevi taşımaktadır.

Korkunun temel dayanağı bilinmeyen insanlığında yarattığı çaresizlik duygusudur. İnsan, bilinmeyen ile bilinmesi istenen arasında kalan bu çaresiz trajedi anını, kendi doğal bedeninde yaratarak imgeler ve hayallerle beslenen kaotik bir mitos dünyasına kendisini atar. Aslında korku da bu noktada, öğrenilen ve yeniden üretilen bir duygudur. Bu durum ise gündelik olan ile korkular arasında bir ilişkiyle açıklanabilir. Gündelik olanın sekteye uğradığı durumlarda korkunun ortaya çıktığını, korkunun ise gündelik olanı değişime uğrattığı savunulabilir. Böylesi bir ortamda bireylerin barınma, çalışma ve güvenlik gibi gündelik pratikleri değişikliğe uğrar ve kendilerini koruma içgüdüleriyle bireysel silahlanma ve yaşam alanlarını güvenliklerini önceleme uğraşına giderler (Torun, 2018: 81).

Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan salgın hastalıklar, modern toplumun en büyük korkularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 21. yüzyılda teknolojik gelişmeler neticesinde dünyanın küreselleştiğini, ulaşım ve iletişim imkânlarının her geçen gün daha da arttığını söyleyebiliriz. Ancak gelişen iletişimle birlikte doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak bir sorun hâline dönüşür (Kırık vd., 2020: 38). 1950’li yıllardan itibaren toplumsal korkuları konu alan filmlerin sayısının giderek arttığı söylenebilir. Bu eksende 1945 yılında Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan nükleer bombalar ve Soğuk Savaş gibi çeşitli olaylar, toplumsal korkuları beslemiştir. Bilimsel gelişmeler neticesinde ortaya çıkan kitle imha silahları, nükleer enerjinin silah olarak kullanılması gibi çeşitli olaylar; ilahi kıyamet fikrinin yerine insan eliyle kıyamet fikrinin daha popüler olmasına neden olmuştur. Bu gibi olayları konu alan filmler küreselleşmeyle birlikte 2000’li yıllarda zirveye ulaşmıştır. Söz konusu filmlerde yaşanan olaylar, genellikle bölgesel bir içerik yerine küresel bir niteliğe sahip hâle gelmiştir. Özellikle milenyumla birlikte korku filmlerinde içerik bakımından büyük bir değişim yaşanmıştır. Bilim kurgu türüyle yakın ilişkiye sahip pek çok film yapılmış ve bu filmler seyircinin ilgisini çekmiştir. Başka bir ifadeyle insanlığın, bilimsel gelişmelerin getirdiği olumsuzlukları gözlemlemesiyle birlikte yaşadığı gezegenin geleceğine ilişkin kaygıları artmıştır. Bu tür kaygıların temelinde yine insanın yattığını söylemek mümkündür (Boz ve Takımcı, 2019: 379). Dolayısıyla sinemada izleyicinin sıklıkla karşılaştığı, güçlerini doğadan alan yaratıklar ve ilahi kıyamet senaryosunu işleyen filmler azalırken bir araştırma laboratuvarında yaşanan bir kaza sonucunda ortaya çıkan kaos gibi hızlı teknolojik gelişmenin neden olduğu olumsuzlukları konu alan filmler çoğalmaya başlamıştır. Bu filmlerde, modern toplumun ritüel ve kurumlarında büyük bir yıkım yaşanmış veya toplumsal yapı geri döndürülemez biçimde değişime uğramıştır.

Ayrıca bu filmlerin pek çok özelliğiyle distopik nitelik taşıdığı ve bilim kurgu edebiyatından beslendiği söylenebilir. Heinlein’e (1959) göre bilim kurgu, mevcut bilgilerden hareketle geleceğe yönelik bilimsel ve gerçekçi tahminler yapmaktır. Temelleri 19. yüzyılda atılan bilim kurgu, önceleri büyük gelişmelere gebe olan teknolojinin kimin kontrolünde olacağı ve nasıl fayda sağlayacağına ilişkin ütopyik tasvirler üzerinde dururken 1. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkmasıyla birlikte yerini yavaş yavaş distopyalara bırakmaya başlamıştır. İlk kez 1868 yılında John Stuart Mill tarafından parlamento tartışması sırasında kullanılan distopya sözcüğü (Claeys, 2010: 107), Yunanca kökenli olup “kötü”, “hastalıklı” veya “anormal” anlamlarına gelen *dys/dis* ön eki ve yer anlamına gelen *topos* sözcüğünün birleşiminden türetilmiştir. Ütopya, olumsuzluk anlamı veren *ou* ön eki ile *topos* sözcüğünden üretilerek olmayan yere işaret ederken distopya yaşanılması zor olan yeri anlatır. Tıpkı ütopya gibi distopyalar da mükemmele yakın olarak kurgulanmış, genel olarak çok uzak gelecekte geçen totaliter toplumsal düzeni anlatırlar (Kumar ve Galip, 2006). Ağkaya’ya (2016: 26) göre distopyacılar, insanın özünde kötü olduğunu düşünür. Dolayısıyla tüm bireylerin mutlu olduğu bir toplumun inşa edilmesi mümkün değildir. Bu yönde bir çaba gösterilse bile sonuçta toplumun diktatöryal bir yönetimin altına girmesi kaçınılmazdır. Bir kimsenin ütopyası, başkasının distopyası olabilir. Önceleri kendilerinden çok daha uzak geleceğin tasvirleriyle ilgilenen bilim kurgu sineması, bir süre sonra teknolojik gelişmelerin aslında tahmin edilenden daha yakın olduğu fikrinden hareketle yakın gelecekle ilgilenmeye başlar ve iktidarın eleştirilmesine yönelir (Başaran, 2007: 3). Bilim kurgu sineması ve korku sineması arasında geleceğe bakış açısından kurulan distopik yapı üzerinde bir temel gelişmiş ve bu temel neticesinde yakın geleceğin, hatta paralel zamanın getirebileceği olumsuzluklara dayanan yeni bir tür doğmuştur.

Distopik filmlerde ele alınan başlıca konulardan biri de salgın hastalıklardır. Salgın hastalıklar insanların topluluk hâlinde yaşamaya başladığı ilk çağlardan bu yana tarihin en önemli olgularından birisidir. Milyonlarca insan salgın hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmiş, büyük medeniyetler ve imparatorluklar salgın hastalıklar sonrasında çökmüştür. Örneğin Roma

İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan nedenler arasında gösterilen Antonine ya da Galen Vebası (165-180) on beş yıl içerisinde aralarında İmparator Lucius Verus ve Marcus Aurelius'un da bulunduğu beş milyona yakın insanın ölümüne neden olmuştur. Daha sonra ortaya çıkan Jüstin-yen Vebası (541-750) iki yüz yıl boyunca yaklaşık yüz milyon; 1347 yılında Kırım'da ortaya çıkan Kara Veba dört yıl gibi kısa bir süre içerisinde sadece Avrupa'da yirmi beş milyon insanın ölümü-ne neden olmuştur (Guttman, 2000: 4). 1. Dünya Savaşı'nın son yılında, 1918 yılında ortaya çıkan ve İspanyol Gribi olarak isimlendirilen tarihteki en yıkıcı salgında ise dünya nüfusunun beşte birinden fazlası enfekte olmuştur ve yaklaşık 100 milyon insan ölmüştür (Kupperberg, 2008: 11).

Sinema filmleri salgınları ve salgınlara eşlik eden umutları, korkuları ve bazen de bulaşıcılık-la ilgili rahatsız edici gerçekçiliği tasvir ederek izleyiciye kültürel bir deneyim sunar (Dehority, 2020: 1878). Salgın hastalıklar, sinemanın ilk yıllarından itibaren ilgi gören bir konu olur. Bu ilgi ilk başlarda bu hastalıklarla mücadelenin öncülerinin hayatlarına ve salgın hastalıkların yıkı-cı sonuçlarına odaklanır. Bunlardan William Dieterle'nin 1935 yılında çektiği *Louis Pasteur*'ün Hikayesi (The Story of Louis Pasteur) Pasteur'ün pastörizasyona ve koyunların şarbona karşı aşılmasına yönelik bilimsel çabalarını ve devrim niteliğindeki fikirlerinin sebep olduğu tep-kileri, sanatsal ve ticari açıdan başarılı bir şekilde ele alır ve benzer nitelikte bir seri filmin ha-zırlanmasına zemin hazırlar. Frank Borzage'in *The Green Light* (1937), Hans Steinhoff'un *Robert Koch* (1939), William Dieterle'nin *Dr. Ehrlich'in Sihirli Mermisi* (Dr. Ehrlich's Magic Bullet, 1940), Maurice Cloche'un *Docteur Laennec* (1949) filmleri benzer nitelikteki filmlerden bazılarıdır (Pap-pas vd., 2003: 939). Dehority'e göre (2020: 1878) 1914 yılından 1957 yılına kadar geçen dönemde çekilen dokuz salgın filminden sekizi tıp uzmanlarının özverili kahramanlıklarını ele almaktadı-r.

Sputnik'in 1957'de uzay yarışını başlatmasının ardından sinema da uzay konusuna ilgi gös-termeye başlar ve uzaylı mikropların tehlikelerini tasvir eden filmler çekilir. Bir uzay aracı üye-rinde dünyaya gelen ölümcül bir mantarın neden olduğu salgını konu alan *Space Master X-7* (1957) ve Mars'tan bulaşıcı ve tehlikeli bir enfeksiyonla dönen astronotların hikâyesini anlatan *Kızgın Kızıl Gezegen* (The Angry Red Planet, 1959) bu filmlerin önemlilerindendir. Hastalık bula-şan bir kadının Los Angeles'a giden bir trene ve ardından Honolulu'ya giden bir uçağa binerken gösterildiği *Space Master X-7* (1957), potansiyel bir pandemiye katkıda bulunan küreselleşmenin ilk ayrıntılı tasvirini sunmuştur (Dehority, 2020: 1878).

1960'lı yılların sonlarından itibaren salgın temalı filmler, sinema endüstrisinde daha görünür hâle gelir. Bu dönemde çekilen salgın filmleri, kendilerine dönemin popülerleşen felaket temalı filmleri içerisinde yer bulmaya başlar. Genel olarak barındırdıkları fiziksel şiddet imgeleri ve an-latsal gerilim unsurlarıyla dönemin seyircisinin ilgisini çekmeyi başarırlar. Söz konusu filmlerin büyük çoğunluğu klasik gerçekçi bir anlatıyı tercih etmektedir ve eril kahramanlık, romantik aşk gibi temsil kodlarına sahiptir. Bu gibi özelliklerinden dolayı sinema seyircisi tarafından ilgiyle takip edilirler. Örneğin 1976 yılında çekilen yüksek gişe başarısına sahip yirmi filmde dördün-de (*Havaalanı, Yangın Kulesi, Poseidon Macerası ve Zelzele*) böylesi bir felaket senaryosu işlenir (Ryan ve Kellner, 2009: 91-93). Bu filmlerin gösterdiği gişe başarısı benzer filmlerin yapılmasını sağlamıştır. Filmin ilk bölümünde modern birey veya toplumun yaşantısını seyirciye sunan se-naryolar, yaşanan çeşitli olaylar neticesinde modern sonrası dünya tasvirlerini perdeye yansı-tır. Gelişmiş teknoloji, iletişim ve ulaşım araçları vurgulanırken filmlerin kahramanları modern sistemin birer çarkı olarak sunulur. Yaşanan felaketle bu yapı yıkılarak büyük bir kaos yaşanır (Ekinci, 2013: 217).

Öte yandan 1960'lar ve 1970'ler boyunca bu tür 16 film çekilir ve bu filmler, dönemin doğmak-ta olan ekolojik hareketine uygun olarak, çevresel yıkımı tasvir eden daha karanlık bir salgın

film çağını başlatır. *Zaman Bariyerinin Ötesinde* (Beyond the Time Barrier, 1960), *Dünyadaki Son Adam* (The Last Man on Earth, 1964) ve *Omega Adam* (Omega Man, 1971) gibi filmlerde ilk kez kıyamet sonrası dünyanın portreleri çizilir. 1980'ler ve 1990'larda ise bu türden yalnızca bir düzine film yapılır. Bu dönemde çekilen *Longtime Companion* (1989), *Common Threads: Stories from the Quilt* (1989) ve *Philadelphia* (1993) gibi filmlerde ilk kez hızla yayılan HIV salgınının sinematik tasvirleri yapılmaya başlanır (Dehority, 2020: 1879).

Escott'a (1997: 22, akt. Ekinci, 2013) göre, bir sinema endüstrisi olarak Hollywood'un bu dönem gösterime giren filmleri, dönemin ahlaki ve baskın ideolojilerinin neler olduğunun anlaşılması açısından izleyiciye önemli ipuçları sunmaktadır. Filmlerde yer alan doğal afetler, düzensizlik veya ahlakın bozulduğu algısı gibi mecazlar bu dönem sinemasına egemen olmuştur. Bu dönem geniş seyirci kitlelerine ulaşma imkânı bulan felaket temalı filmler, paternalist bir anlayışın gerekliliğini seyircilere aktarır niteliktedir. Dolayısıyla bu filmlerin pek çoğunun barındırdığı muhafazakâr söylemin hem dönemin söylemiyle hem de toplumsal arzularıyla ilişkili olduğunu ifade edebiliriz. Pek çok film yapımcısı, büyük gişe hasılatına ulaşmak konusundaki riskleri azaltmak için geniş kitlelerin korku veya fantezilerine odaklanır. Başka bir ifadeyle felaket temalı filmler, sinema endüstrisi ve ideolojisi arasındaki ilişkiyle de alakalıdır (Ekinci, 2013: 217).

Bu filmler genel olarak odak noktasına toplumsal korkuyu alır ve sağlam temeller, kurumlar üzerine oturuyormuş gibi gözükken modern toplumsal yapının aslında yıkılmasının ne kadar kolay olabileceğini izleyiciye gösterir. Özellikle modern dünyanın imkânlarıyla mümkün olan iletişim ve ulaşım yerini bilinmeyene ve ulaşılamayana bırakır. Modern sistemin yıkılması bu filmlerde korkunun temel kaynağıdır.

SARS (2002), Domuz Gribi (2009), Ebola (2014), MERS (2015), COVID-19 (2019) gibi salgın hastalıkların birbirini izlediği 2000'li yıllarda salgın hastalıklara yönelik ilgi hızla artar. Bilgisayar ve internet teknolojilerindeki olağanüstü gelişme ve sosyal medya kullanımının hızla yaygınlaşması ise bu artışa belirginlik kazandırır. Mart 2020'de Dehority tarafından, salgınla ilgili 163 anahtar kelime kullanılarak IMDb.com veri tabanı üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, Amerikan sinema salonlarında salgın hastalıklara odaklanan 373 film gösterildiği tespit edilmiştir. Bu filmler, kıyamet sonrası manzaralara ve ölümsüz ordularıyla savaşa yoğun şekilde yer veren daha kasvetli yapımlardır. Filmlerde işlenen temalar ise "insanlıktan çıkma"³ (*dehumanization*), "biyolojik savaş" (*biowarfare*), "başarısız yönetim" (*failed leadership*), "ötekileştirme/damgalama" (*stigmatization of the other*), "sosyal sınıf ve eşitsizlikler" (*social class and disparities*), "özverili doktorlar" (*selfless physician*) şeklinde belirlenmiştir (Dehority, 2020: 1879).

Salgın hastalıkların insan yaşamındaki öneminin artmasıyla birlikte salgın filmlerine olan ilgi de her geçen gün artmaktadır. Yaşanan küresel salgınlar sırasında dünyanın karmaşık bir resmini sunması bu filmleri seyirci için daha çekici kılmaktadır. Bu filmler her ne kadar salgını konu alsalar da korku, dram, macera, gerilim gibi çok farklı türlerden beslenir. Dolayısıyla bu filmler farklı anlatıları barındırır (Shafiee ve Bidin, 2016). Bu araştırmada salgın temalı filmlerdeki söylem çözümlenerek ne tür konulara odaklandıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

Yöntem

En genç sanat dalı kabul edilen ve bu nedenle yedinci sanat olarak isimlendirilen sinema, aynı zamanda bir kitle iletişim aracıdır. Kitle iletişim aracı olması, onu ideolojik ve mücadeleli bir

3 Dehority (2020: 1879), bu kavramı hastalanan kişilerin şiddetin mağduru ya da faili olduğu, insanların genellikle zombilere dönüştüğü filmler için kullanır. Bu filmlerde kişiler dönüşüm geçirdikten sonra yok edilmesi gereken nesnelere dönüştürülür. Bu tür filmlere örnek olarak ise *Ölümlerin Şafağı* (Dawn of the Dead, 2004), *Dünyalar Savaşı Z* (World War Z, 2013) ve *Resident Evils serisini* (2002, 2004, 2007, 2010, 2012, 2016) verir.

mecra hâline getirir. Bir yandan iktidar sahipleri, var olan düzenin devamı için sinemayı denetim altında tutmaya ve filmler üzerinden bu düzenin en iyisi olduğuna halkı iknaya çalışırken diğer yandan da iktidar için mücadele edenler daha iyi bir düzenin de olabileceğini göstermeye çalışmaktadır. Ana akım sinema, parçası olduğu ana akım medyaya benzer şekilde, var olanı meşru göstermeye çalışır. Hollywood olarak isimlendirilen Amerikan ana akım sineması, askerî-endüstriyel kompleks⁴ ile kurduğu yakın ilişkiler nedeniyle en ideolojik sinemalardan biridir. Hollywood'un yaygın dağıtım ağına sahip olması ve çok izlenir filmler üretmesi, onu daha da etkili ve önemli kılmaktadır.

Salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca oldukça etkili olmuştur. Ancak ortaya çıkma sıklıklarının giderek artması ve 2000'li yıllardan itibaren hemen hemen 2-3 yılda bir yeni bir salgın hastalığın görülmeye başlaması, salgın hastalıklara yönelik ilgiyi artırmıştır. Dolayısıyla sinemanın salgın hastalıklara olan ilgisi de çoğalmış ve giderek artan sayıda salgın konulu film üretilmeye başlanmıştır. Bu durum, imparatorlukların yıkılmasına dahi neden olabilen salgın gibi bir konuda, Hollywood gibi askerî-endüstriyel kompleksle yakın ilişki içerisindeki (Eberwein, 2009; Löffmann, 2013: 280-294; Wasson, 2020: 112-113) bir sinemada üretilen filmlerin ideolojilerinin incelenmesini önemli kılar. Bu çerçevede bu çalışmada, Hollywood yapımı Tehdit ve Salgın filmlerinin ideolojileri çözümlenmiştir. Filmler belirlenirken filmlerin konuları ve IMDb puanları göz önüne alınmış olup, 1990 sonrasında çekilen Hollywood yapımı filmler arasından IMDb puanları 6 puan ve üzeri olanlar arasından amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir.

Liberal kuramlarda iddia edilenin aksine sinema filmi gerçekliği ayna gibi yansıtmaz. Elbette sinemada işlenen olayların gerçeklikle bir bağı vardır; ancak sinemanın gerçekliği, inşa edilmiş bir gerçekliktir. Başka bir ifadeyle sinemada gerçeklik kurgulanarak yeniden üretilmekte ve seyirciye yeniden üretilen bu gerçeklik sunulmaktadır. Dolayısıyla üretilen gerçeklik ideolojiktir. Eleştirel çalışmalar, filmlerde sunulan bu yeniden üretilmiş, ideolojik gerçekliğin arka planında yer alan gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçlar. Bu çalışmada eleştirel bir yaklaşımdan hareket edilerek seçilen filmlerin nitel içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda seçilen filmlerde kurulan neden sonuç bağlantıları çözümlenmiş, karşıtlık ve dışlamalar ortaya konulmuş ve ideolojik seslenişler serimlenmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada örneklem olarak belirlenen salgın konulu filmlerin ideolojisinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çerçevede elde edilen bulgular filmlerin anlatsal özellikleri ve filmlerde nitel içerik analizi olmak üzere iki alt başlık altında sunulacaktır:

Filmlerin Anlatsal Özellikleri

Çalışmanın bu alt başlığında *Tehdit* ve *Salgın* filmlerinin olay örgüsü ve anlatı yapısı incelenmiştir. Filmlerden ilki olan *Tehdit*, 1995 yılında çekilmiş olup yönetmenliğini Alman kökenli Amerikalı yönetmen Wolfgang Petersen üstlenmiştir. Başrollerinde Dustin Hoffman, Rene Russo, Morgan Freeman ve Donald Sutherland gibi önemli oyuncuların yer aldığı film, ticari açıdan da oldukça başarılı olmuş ve 189.8 milyon dolar gelir elde etmiştir. Filmin IMDb puanı 6.6'dır. İkinci film *Salgın* ise 2011 yılında Amerikalı, Oscar ödüllü yönetmen Steven Soderbergh tarafından çekilmiş olup oyuncu kadrosunda Marion Cotillard, Matt Damon, Laurence Fishburne, Jude Law, Gwyneth Paltrow, Kate Winslet ve Jennifer Ehle gibi isimler yer almıştır. Filmin gişe geliri 135.5 milyon dolar olup IMDb puanı 6.7'dir.

⁴ "Askerî-endüstriyel kompleks" terimi ilk kez ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower tarafından 1961 yılındaki veda konuşması sırasında kullanılmıştır (Eberwein, 2009: 39).

Yapılan çözümleme sonucunda incelenen salgın filmlerinin benzer bir olay örgüsü ve anlatı yapısına sahip olduğu belirlenmiştir. *Tehdit*, bulaşıcı hastalıklar uzmanı Albay Sam Daniels'in Zaire'de ortaya çıkan bir virüsü incelemek üzere görevlendirilmesi sonrasında yaşanan olayları konu alır. Daniels üstlerine çok tehlikeli ve hızla yayılabilen bir virüsle karşılaştığını ve bunun için acil durum ilan edilmesi gerektiğini rapor etse de üstleri bunun acil durum ilan edecek nitelikte bir olay olmadığını değerlendirerek onun uyarılarına kulak asmaz. Ancak Zaire'den gelen bir maymun, hastalığı Amerika'ya taşır ve önce kendisine muz uzatan bir gemi çalışanına, sonra da teslim edildiği Kalifornia Biotest Hayvan Merkezi'nden kaçırarak kendisini bir evcil hayvan dükkânına satmaya çalışan Jimbo'ya ve tırmalamak suretiyle dükkân sahibi Rudy'e hastalığı bulaştırır. Boston'a kız arkadaşıyla buluşmaya giden Jimbo, hastalığı oaradaki kız arkadaşına bulaştırırken Rudy'nin kanını inceleyen biyolog Seward, dikkatsizliği sonucunda kanla temas ederek virüsü alır ve eşiyile gittiği Cedar Creek kasabasında bulunan bir sinema salonundaki izleyicilere bulaştırır. Hastalığın kısa süre içerisinde yayılması nedeniyle kasaba askerî birlikler tarafından karantina altına alınır. ABD Başkanı, bir grup virüs uzmanının tavsiyesine uyarak virüsün daha fazla yayılmaması için kasabanın bombalanarak yok edilmesi kararını onaylar. Bu sırada Dr. Albay Daniel, boşandığı doktor eşi ve arkadaşları, hastalıkla mücadele için insanüstü bir gayretle çalışmaktadır ve bu çalışmalarını sırasında virüsün aslında 1967 yılında yine Zaire'de Motaba Irmağı Vadisinde ortaya çıkan virüsle aynı olduğunu; virüsün biyolojik silah olarak kullanılmak üzere koruyucu bir serumla birlikte gerektiğinde kullanılmak üzere saklandığını öğrenir. Üstlerine, özellikle de Tümgeneral McClintok'un emirlerine karşı gelerek ve hayatını riske atarak hastalığın başlamasına neden olan maymunu, dolayısıyla da hastalığın tedavisini bulur. Böylece hem hastalığa yakalanması nedeniyle ölmek üzere olan doktor eşini hem de kasabada yaşayan 2.600 kişiyi kurtarır.

İkinci film *Salgın* ise bir iş seyahati nedeniyle Çin'e giden Beth Emhoff'un burada kapıldığı bir virüs nedeniyle ülkesi ABD'ye döndükten sonra hayatını kaybetmesinin ardından yaşanan olayları konu alır. Doktorlar bu durumun nedeni konusunda bilgi sahibi değildir. Ancak kısa süre sonra Emhoff'un temas ettiği pek çok kişinin de benzer semptomlar göstererek hayatını kaybetmesiyle bunun bir salgın hastalık olduğunu düşündürür. Bu hastalığa yakalananlar, yoğun öksürük, yüksek ateş gibi belirtiler gösterdikten sonra hastalığın kısa sürede ilerlemesiyle nöbetler ve beyin kanaması gibi etkenlerden hayatlarını kaybeder. Bu sırada salgının sadece ABD'de değil aynı zamanda dünyanın farklı yerlerinde, özellikle de Asya'da hızla yayıldığı görülür. Dünya Sağlık Örgütü'nden Dr. Ellis Cheever ve Dr. Leonora Orantes gibi yetkililer bu salgının pandemik olduğunu öne sürerek gerekli önemlerin alınması konusunda ısrarcı olur. Tıpkı 2020 başlarında dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisine benzer durumlar yaşanır. Her ne kadar ilk başta pek çok kimse salgını ciddiye almasa da ölümlerin hızla artmasından dolayı farklı önlemler alınır. Salgının tedavisinin geliştirilmesi için gerekli çalışmalar başlatılır. Ülkeler bulaşı önlemek amacıyla sınırlarını kapatır veya sokağa çıkma yasağı gibi uygulamalara başvururlar. Ancak bu sırada bilim insanları sadece hastalıkla mücadele etmek yerine toplumda hızla yayılan yalan haberler, hurafeler ve kendi tanıdıklarını korumak gibi konularla da uğraşmak durumunda kalır. Hastalığın ve yalan bilgilerin yayılması nedeniyle toplumlar kargaşaya sürüklenir ve yağma gibi şiddet olayları başlar. Pek çok insanın bu hastalık nedeniyle hayatını kaybetmesi ve toplumsal olayların yaşanmasından sonra bilim insanları aşı geliştirmeyi başarır ancak bunun tüm dünyaya yetecek kadar üretilmesi ve dağıtılması için uzunca bir süre gerekmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen aşı dağıtılır ve salgın hastalık sona erer.

Filmlerin olay örgülerindeki benzerlik dikkat çekicidir:

Tehdit (1995)

Jenerik

“İnsanın yeryüzündeki egemenliğine son verebilecek tek büyük tehlike virüstdür. Joshua Lederberg, Nobel Ödüllü Doktor” yazısı görünür.

1) İlk Salgın Zaire Motoba Irmağı Vadisi'nde Ortaya Çıkar

a. Önce yemyeşil bir orman, ardından bir patlama ve patlamadan korkan maymunlar ardından da bir grup askerin başka bir grup askerle çatıştığı görünür.

b. Ekranda Temmuz 1967, Motoba Irmağı Vadisi Lejyoner Kampı yazıları görünür

c. Bir askerî helikopter kampa iniş yapar ve koruyucu kıyafetler içerisinde iki kişi hasta askerlerin bulunduğu çadıra giderek orada bulunan yetkiliye hastalar hakkında sorular sorar ve Amerikalı bir hasta askerden kan örneği alır.

d. Koruyucu elbiseli adamlar helikoptere biner ve kıdemli olduğu anlaşılan adam adının Billy olduğunu öğrendiğimiz diğerine acil hava yardımı göndereceğini söyleyerek uçakların yedi saat içerisinde orada olmasını ister.

e. Bir savaş uçağı, attığı bir bomba ile bir anda lejyoner kampını yok eder.

2) ABD Ordusu Salgın Hastalıklar Tıbbi Araştırmalar Enstitüsü

a. Viroloji departmanı içerisinde kullanılan Biyolojik Güvenlik Dereceleri ve hangi hastalıklarla ilgili oldukları görünür. En yüksek güvenlik seviyesi olan Seviye 4'te ebola, lassa ve hanta virüsleri yer almaktadır.

b. Evinde köpeklerini yıkamakta olan Albay Sam Daniel'e telefonla Zaire'de dördüncü seviye bir salgının başladığı ve Dünya Sağlık Örgütü'nden (DSÖ) önce oraya gitmesi gerektiği bilgisi gelir.

c. Daniel, boşandığı eşi Dr. Robby'e köpeklerini bırakır.

d. Albay Daniel, askerî havalimanında askerî kıyafetleri içerisindeki Tuğgeneral Billy (Ford) ile görüşür ve bir askerî uçakla Zaire'ye hareket eder.

Salgın (2011)

Jenerik

1) Hastalık dünyanın çeşitli coğrafyalarında ortaya çıkmaya başlar.

a. Ekranda 2. Gün yazısı belirir. Orta yaşlarında sarışın bir kadın (Paltrow) havalandırma ünitesinde beklemektedir. Bu sırada yasak aşkıdan telefon gelir. Kadın bu sırada öksürmektedir.

b. Ekranda bir yolcu vapuru, “Kowloon Hong Kong, nüfusu 2.1 milyon” yazısı ve hasta olduğu anlaşılan doğu Asyalı, uzun saçlı genç bir adam görünür. Genç adam vapurdan indikten sonra yürüyerek evine gider.

c. Ekranda “Londra nüfusu 8.6 milyon” yazısı görünür ve hasta olduğu fark edilen genç ve iyi giyimli bir kadın iş yerinden ayrılarak evine gider. Kısa süre sonra kadın ölür. Ağzında köpükler vardır.

d. “Minneapolis Minnesota nüfusu 3.3 milyon” yazısı ekranda belirir ve eşzamanlı olarak Paltrow'un bir taksiden inerek evine döndüğü görülür.

e. Uçak içerisinde hasta olduğu fark edilen doğu Asyalı, orta yaşlı, bir adam görünür; ardından aynı adam bir toplu taşıma aracında seyahat ederken gösterilir. Ekranda “Tokyo nüfusu 36.6 milyon” yazısı belirir ve bu sırada adam rahatsızlanarak yere düşer.

f. Hong Kong'daki uzun saçlı adam, önce asansörde ardından da bir hayvan pazarının içinde hasta şekilde yürürken görünür. Pazardan çıktıktan hemen sonra bir kamyonun altında kalarak can verir.

2) Salgın Sebebiyle Amerika'da Ölümler Başlar

a. Atlanta, Georgia Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'nde Dr. Ellis Cheever iş yerinden evine dönerken Roger ile karşılaşır. Roger ondan, dikkat bozukluğu rahatsızlığı yaşayan oğlu için tıbbi destek ister.

b. Blog yazarı Alan Krumwiede, salgında ölenlerin internette yayımlanan videoları üzerinden çeşitli komplo teorileri geliştirerek bu videoları haber için bir kadın gazeteciye satmaya çalışır. Bu sırada geleneksel medyanın sonunun geldiğinden söyler.

e. Albay Daniel uçakta ona yardım için görevlendirilen Binbaşı Salt ile tanışır. Konuşmalardan Salt'un West Point ve John Hopkins mezunu eğitilmiş, bilgili ancak saha tecrübesi olmayan bir subay olduğunu öğreniriz.

3) Zaire Motoba Irmağı Vadisi'nde İkinci Salgın Ortaya Çıkıyor

- a. Albay Daniel ve ekibi koruyucu elbiseler içerisinde köye iniş yapar.
- b. Hastaları ve ölümleri inceledikleri sırada binbaşı salt gördükleri karşısında fenalaşır, kusar ve başlığını çıkarır.
- c. Kendisini Benjamin Iwabi olarak tanıtan bir yerli, hastalığın solunumla bulaşmadığı, ilk hastanın Kinşasa yolu yapımında çalışan Murazo isimli bir köylü olduğu, Murazo'nun köye hasta olarak döndüğü ve onun su içtiği kuyudan hastalığın tüm köye yayıldığı ve tüm köylülerin öldüğü bilgilerini verir.
- d. Adının Ju-Ju olduğunu öğrendiğimiz yerli büyücü, yüksek bir yerde tek başına ayın yaparken görünür.
- e. Albay Daniel ve ekibi geldikleri iki helikoptere binerek köyden ayrılırlar.
- f. Albay Daniel dönüş yolunda karşılaştığı virüsün şimdiye kadar karşılaştıklarının en kötüsü olduğunu ve alarm verilmesi gerektiğini rapor eder.
- g. Bir maymunun ağdan yapılmış bir tuzağa yakalandığı görünür.

4) Albay Daniel Virüs Konusunda Yetkilileri Uyarır

- a. Albay Daniel üst rütbeli kişilerin bulunduğu bir partide Billy Ford ile konuşur ve alarm verilmesi konusunda onu iknaya çalışır.
- b. Tae Kuk Seattle isimli bir yük gemisi ve içerisinde kafese kapalı maymuna eliyle muz yediren bir adam görünür.
- c. Albay Daniel, eski eşini Atlanta'ya uğurlar ve köpeklerinin de onunla gitmesine izin verir.
- d. Salgın Hastalıklar Tıbbi Araştırmalar Enstitüsü'nde giden Daniel, Zaire'den getirdikleri kan örneklerini inceleyen Binbaşı Salt'tan mortaba adını verdikleri virüsün,

c. Paltrow'un altı yaşlarındaki oğlu Clark, üvey babası Mitch Emhoff tarafından okuldan alınır. Öğretmen, çocuğunun ateşinin yüksek olduğunu söyler.

- d. Ekranda dördüncü gün yazısı belirir.
- e. Paltrow birden fenalaşır ve hastanede hayatını kaybeder.
- f. Daha sonra Paltrow'un oğlu da benzer belirtiler gösterdikten sonra hayatını kaybeder.

3) DSÖ ve CDC Gibi Kurumlar Hastalığı Araştırmaya Başlar

- a. Ekranda hareket hâlinde bir tren, "beşinci gün" ve "Cenevre, İsviçre" ve "Dünya Sağlık Örgütü" yazıları görünür. Bir dış ses iki kişinin öldüğünü ve salgının Hong Kong'un bir bölgesiyle sınırlı olduğunu söyler.
- b. Otobüsle Çin'in 96,1 milyon nüfusa sahip Guandong eyaletine seyahat eden virüs bulaşmış bir kadın hastalığı oraya taşır.
- c. Dünya Sağlık Örgütü hastalığı incelemeye başlar. Hastalığın nasıl önleneceği, halka bu durumun nasıl sunulacağı tartışılır. Hastalığın solunum veya dokunma yoluyla bulaşabileceği öne sürülür.
- d. Hastalık Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük bir hızla yayılmaya başlar ve Chicago gibi yerlerde ölümler görülür.
- e. İki doktor Paltrow'un otopsisini yapar.
- f. Altıncı gün yazısı görünür.
- g. Bilim insanları hastalığın solunum ve yüzeyle temas yoluyla bulaşıyor olabileceğini değerlendirir. Okulların, alışveriş merkezlerinin kapanması gerektiği tartışılır. Panik yaratmamak adına bu bilgiler halkla paylaşılmaz.
- h. Blog yazarı Krumwiede, Dr. Susman'dan hastalığa ilişkin bilgi ister, ancak bilgi alamaz.
- i. Ekranda "yedinci gün" ve "CDC" yazıları görünür. Dr. Clever, ABD İç Güvenlik Bakanlığı Acil Harekât Merkezine çağrılır.
- j. Minneapolis'te bir ilkokul salgın sebebiyle kapatılır.
- k. CDC Salgın İstihbarat Servisi görevlisi Dr. Mears, Beth Emhof vakasını incelemek üzere Minnesota'ya gelir. Onu havaalanından alan ve hastalık belirtileri gösteren şoföre ulaşır.

tahmin ettiklerinden de ölümcül olduğunu öğrenir.

e. Billy General McClintok'un emriyle laboratuvara girerek Daniel'in getirdiği kan örneklerinden birisini alır ve yaptırdığı incelemede bunun 1967'de aldıkları örneklerdeki virüsle aynı olduğunu tespit eder. McClintok, 1967'de lejyoner kampını bu yüzden yok ettiklerini, otuz yıllık çalışmanın heba olmaması için bu bilgiyi sır olarak gizlemesini ve arkadaşı Albay Daniel'i bu işten uzaklaştırmasını ister.

f. Daniel, Billy'nin odasına gelerek neden Motaba görevinden uzaklaştırıldığını sorar ve tartışırlar.

5) Virüs Kalifornia'ya Ulaşır

a. Tae Kuk Seattle isimli yük gemisi Kalifornia'daki Golden Gate köprüsüne yaklaşırken görünür.

b. "Biotest Hayvan Deney Merkezi San Jose, Kalifornia" yazısı ve forkliftle kafes içerisinde maymun taşıyan uzun saçlı bir adam görünür. Adının Jimbo olduğunu öğrendiğimiz uzun saçlı adam, maymunu bir evcil hayvan dükkanına satmak için (güvenlikçiyeye rüşvet vererek) merkezden çıkarır.

c. Maymun yolda Jimbo'nun yüzüne tükürür.

d. Uzun saçlı adam maymunu Rudy'nin evcil hayvan dükkanına getirir ancak Rudy maymun kendisini tırmalayınca onu satın almaktan vazgeçer.

e. Hastalık Kontrol ve Korunma Merkezi'nde (CDC) çalışmaya başlayan Dr. Robby, eski eşi Albay Daniel'in ricası üzerine alarm verilmesi için amiriyle görüşür ancak onu ikna edemez.

f. Maymunu satamayan Jimbo onu doğaya bırakır.

g. Jimbo uçak içerisinde hasta şekilde görünür.

6) Salgın Kalifornia ve Boston'a Yayılır

a. Jimbo havaalanında sevgilisi ile buluşur ve onu öptükten hemen sonra bayılır.

b. Eşzamanlı olarak dükkan sahibi Rudy'de dükkanında bayılır ve hastaneye kaldırılır.

c. Labratuvarında Rudy'nin kanını inceleyen biyolog Seward, özensizliği nedeniyle kan tüpünü patlatır ve kanla temas eder.

l. Bir sağlık görevlisi, Mith Emlof'dan eşi Beth hakkında bilgiler alır.

m. Virüsün hem domuz ve hem de yarası DNA'sı taşıdığı ve sürekli dönüşüm geçirdiği tespit edilir. Araştırmaların yalnızca BGL-4 seviyesindeki labratuvarlarda yürütülmesine karar verilir ve Dr. Sussman'dan bilimsel çalışmalarını durdurması istenir.

n. DSÖ, Hong Kong'a virüsün nasıl ortaya çıktığının araştırılması için Dr. Leonora Orantes'i gönderir.

o. Dr. Leonora Orantes Hong Kong'da araştırmalara başlar

4) Virüsle birlikte Söylentiler Yayılır

a. Vaka sayısı 89.000'e ulaşır. Bu rakamın yakın bir zamanda 267.000 olacağı öngörülmür.

b. Dr. Ian Sussman yasaklanmasına rağmen virüse karşı bir tedavi geliştirmek için laboratuvarında çalışmalar sürdürür. Basında kendisinin aşığı geliştireceği haberleri çıkar.

c. Blog yazarı Krumwiede önce yatırım spekülasyonları ile görüşür ardından da 'altın çanak' adlı bir çiçeğin hastalığın tedavisi olduğu dedikodusunu basına sızdırır.

d. Bu sırada Mitch kendi kanının hastalığın tedavisinin geliştirilmesi için kullanılmasını önerir. Amerikan sağlık sisteminin yaşanan krize dayanamadığı, hastaların hastanelerde yer bulamadıkları görülür.

e. Hastalığın 14. gününde Dr. Erin Mears'ın da virüse yakalandığı anlaşılır ve bir sahra hastanesine yerleştirilir.

f. Mitch, eşini ve üvey oğlunu defnetmek ister; ancak cenaze hizmetleri onların hastalıktan öldüğü için bunu yapmak istemezler.

g. İnternette hastalığın tedavisine ilişkin yayımlanan yalan haberler, dünyanın çeşitli yerlerinde popüler olmaya başlamıştır. Ancak bu yöntemlerden fayda sağlayamayan Çinli bir yetkili, Dünya Sağlık Örgütü'nün elinde tedavi olduğu düşüncesiyle Amerikalı doktor Leonora Orantes'i kaçırlar ve karşılığında aşığı talep ederler.

h. Dr. Cheever, Dr. Erin Mears'ı kurtarmaya çalışır ancak üst düzey bir askerî yöneticiden kısa süre içerisinde havaalanları ve diğer ulaşım imkânlarına sınırlama getirileceğini, alışveriş yerlerinin ve diğer tesislerin

- d. Dr. Robby, hastaneye kaldırılan Jimbo'yu görmek ve bilgi almak üzere Boston'a uçar.
- e. Jimbo ölür ve Dr. Robby kimse kabul etmeyince otopsiyi kendisi yapar.
- f. Biyolog Seward, Cedar Creek kasabasındaki bir sinemada film izlediği sırada aniden hastalanır.
- g. Cedar Creek'te hastanelere başvuran kişi sayısı aniden artar.
- h. Dr. Robby, sevinç içerisinde Boston hastanesinde yeni bir vaka olmadığı bilgisini arkadaşları ile paylaşır.
- i. Albay Daniel amiri konumundaki Billy'den Cedar Creek'e gitmek için izin ister ancak Billy izin vermez ve New Meksiko'daki başka bir göreve gitmesini emreder.
- j. Tümgeneral McClintok, telefonla aradığı Billy'den "Büyük Temizlik" yani kasabanın tümüyle yok edilmesi için gerekli hazırlıklara başlamasını ister. Billy ise virüsü engelleme imkânları olduğu cevabını verir.
- k. Ekranda üzerinde E.1101 yazan bir serum görünür.

7) Cedar Creek Kasabası Karantina'ya alınır

- a. Askerî birlikler Cedar Creek kasabasını kuşatarak tecrit eder.
- b. Dr. Robby idaresindeki CDC ekibi Cedar Creek kasabasına gelir ve Billy'nin emrine uymayarak orada çalışmalara başlamış olan Daniel ile karşılaşılır.
- c. Daniel hastalığın dönüşüm geçirerek solunum yoluyla bulaşmaya başladığını tespit eder.
- d. Billy, Daniel'in tutuklanması emrini verir.
- e. Askerler araçla kasabadan kaçmaya çalışan ve dur ihtarına uymayan üç kişilik bir ailenin tamamını öldürür.
- f. Albay Daniel, üzerinde E.1101 yazan serumların sırrını çözmek için çalışmaya başlar.
- g. Daniel'in arkadaşı Casey küçük bir dikkatsizlik sonucunda virüs kapar.
- h. ABD Başkanı aralarında Tümgeneral McClintok'un da bulunduğu bir kısım virüs uzmanları tarafından büyük temizliğe ikna edilmeye çalışılır.

kapatılacağını öğrenir. Şikago'da bulunan eşine telefon ederek kendi aracıyla, derhal yanına, Atlanta'ya gelmesini ister.

5) Blog Yazarı Krumwiede'nin Yayıdığı Haberler Krizi Derinleştirir

- a. Ekranda 18. Gün yazısı belirir. Altın Çanak Çiçeğinin tedavi sağladığı söylentisi stokların hızla tükenmesine ve insanlar bu ilaca ulaşmak için yağmaya başlamasına neden olur.
- b. Amerika Birleşik Devletleri'nin her yerinde bir kaos hâkimdir. Sınırlar kapatılmıştır ve insanlara evlerinde kalmaları gerektiği söylenir ancak sokaklar toplanmayan çöplerden, ölen insanlardan ve yaşanan yağmalardan dolayı kötü durumdadır.
- c. Alan Krumwiede, CDC'nin ve resmî makamların insanlara yalan söylediğine ilişkin broşürler dağıtır.
- d. Aralarında Dr. Erin Mears'ın da bulunduğu çok sayıda hasta ölür ve toplu şekilde defnedilir. Ceset torbası yetmeyecek ölçüde çok sayıda insan ölür.
- e. Dr. Ellis Cheever ile Krumwiede bir televizyon programında karşı karşıya gelirler. Cheever, Krumwiede'in ileri sürdüğü yalan bilgilerle korku yaydığını öne sürer. Ona göre Krumwiede'nin yaydığı haberler virüsten çok daha tehlikelidir. Krumwiede ise Cheever'in kendi tanıdıklarını uyararak karantinadan kurtardığını açıklar.
- f). Dr. Ellis Cheever hakkında soruşturma açılır ve bir daha medyaya çıkmaması talimatı verilir.

6) Güvenlik Kuvvetleri Tedbirleri Arttırır.

- a. 26. günde ordu halka hazır yemek dağıtmaya başlamıştır. Ancak herkese yeterli yemek olmadığı için yağma olayları ortaya çıkar.
- b. Ölü sayısının iki buçuk milyona ulaştığı tahmin edilmektedir. Başkan yaşanan olaylar nedeniyle sokağa çıkma yasağı ilan eder.

7) Aşı Başarılı Olur ve Hayat Normale Dönmeye Başlar

- a. 57. denemede bir aşı başarılı olur. Babası da doktor olan ve hasta tedavi ederken hastalanan Dr. Ally (Barry Marshall'a benzer şekilde), zamanın kısalığından dolayı bu

i. Ölüler, ölü torbaları içerisinde kamyonlara yüklenip topluca yakılmaktadır.

8) Albay Daniel hastalığının tedavisini bulur

- a. Albay Daniel, yaptığı araştırmalar sonucunda, E.1101'in Afrika mortabasını yok etmek için tasarlandığını tespit eder. 1967 yılında virüs ilk ortaya çıktığında dönemin yöneticileri bu virüsten bir biyolojik silah olarak yararlanmayı planlamış ve hastalığın anti-serumunu üreterek de Amerikan askerlerini virüsten korumayı amaçlamıştır.
- b. Daniel, Billy'e E.1101'in sırrını çözdüğünü açıklar; ancak virüsün başkalaşım geçirmesi nedeniyle serumun tedavi edici özelliği ortadan kalkmıştır. Salgını durdurmanın tek yolu taşıyıcı hayvanı bulmaktır.
- c. Dr. Robby de bir dikkatsizlik sonucu virüs kapar.
- d. Daniel, Billy ile görüşür ve kasabanın akşam 20:00'de bombalanarak yok edileceğini öğrenir.
- e. Tümgeneral McClintok Daniel'in tutuklanmasını emreder; ancak Daniel Binbaşı Salt ile birlikte bir askerî helikopterle kaçar ve heyecanlı bir kovalamaca başlar.
- f. Daniel, izleri takip ederek taşıyıcı hayvanın bir maymun olduğunu tespit eder.
- g. Bir televizyon kanalından maymunun resimlerini yayımlar ve maymunun ormanda yaşadığını ve zaman zaman küçük bir çocuğun yanına geldiğini öğrenir.
- h. Maymunu bulur ve Billy'i arayarak kasabayı bombalama emrini iptal etmesini ister.
- i. Billy kasabayı bombalayacak uçağı üsse geri gönderir.
- j. Albay Daniel maymundan aldığı plazmayı E.1101 ile karıştırarak eski eşi Dr. Bobby'yi iyileştirir.
- k. Tümgeneral McClintok kasabanın bombalanması emrini verir.
- l. Helikoptere binerek bombalayacak uçağın pilotlarını bombalamadan vazgeçirmeye çalışır ve pilotlar bombayı kasabanın üzerine değil denize atar.
- m. Tümgeneral McClintok, Başkan'dan bilgi saklaması ve onu yanılması nedeniyle tutuklanır.

aşığı kendi üzerinde dener ve aşının insanlar üzerinde de işe yaradığı anlaşılır.

b. Alan Krumwiede, bir spekülâtör ile buluşur ve ona 1918 İspanyol gribi sırasında birçok insanın ve Vicks VapoRub, Lysol gibi şirketlerin zengin olduğunu; kendisinin de bu işten para kazanan ilk kişi olmayacağını ifade eder. Bu sırada spekülâtörün onu yakalamak için böyle bir görüşme yaptığını anlayınca kaçmaya çalışır ancak güvenlik güçlerince yakalanır.

c. Aşılar üretilmeye başlanılır ancak dağıtılmasının bir yıl bulabileceği açıklanır. İnsanlar erkenden aşuya ulaşabilmek için panik içindedir. Aşı kura ile belirlenen doğum gününe göre yapılan bir sıra dahilinde dağıtılmaya başlanır. Her şey yavaş yavaş normale dönmeye başlar.

d. Dr. Leonora Orantes'i kaçıran Çinliler, aşı karşılığında onu Amerikalı bir yetkiliye teslim eder. Ancak aşılar sahtedir. Aşıların sahte olduğunu öğrenen Dr. Leonora havalimanından geriye ayrılır.

e. Krumwiede, sahtekârlıktan dolayı tutuklanır. Bu işten kazancı 4,5 milyon dolardan fazladır ve hiç virüs kapmamıştır. Ancak sadık taraftarları onun kefaletini öder ve bu sayede tekrar serbest kalır.

f. Dr. Cheever, kendisine verilen aşığı Roger'in oğlu için kullanır.

g. Krumwiede, insanları yanılmaya devam ederken görünür.

h. Mitch tesadüfen bulduğu eşinin fotoğraf makinesindeki fotoğraflardan, eşinin kendisini aldattığını anlar.

8) Hastalığın Ortaya Çıkışı

- a) Bir iş makinesi, üzerinde yarasalar uçan büyük muz ağaçlarını devirirken görünür. Muz ağacından bir parça muz koparan bir yarasa bunu domuz çiftliğinin tavanında yerken yere düşürür ve düşen parçayı bir domuz yer. Domuz bir lokantaya satılır.
- b) Lokantanın aşçısı tam domuzu yemek için hazırlarken kendisi ile fotoğraf çekirmek isteyen hastalığın ilk taşıyıcı Paltrow'un yanına gider. Ellerini yıkamadığı halde onunla tokalaşır. Tokalaştığı sırada 1. Gün yazısı belirir.

Pandemi gibi, pandemi öykülerinin de çok uzun bir geçmişi vardır. Bu öyküler genellikle pandemilere eşlik eder veya bunları takip eder. Bu anlatılar, her zaman mevcut ideolojilerden ve önyargılardan derinden etkilenir ve hâlihazırda var olan ötekilik türlerinin üretimi veya yoğunlaştırılması yoluyla belirli kimlik oluşumlarının üretilmesine yardımcı olur. Örneğin 14. yüzyılda dünyayı kasıp kavuran ve “Kara Ölüm” olarak isimlendirilen veba salgını, Yahudiler ya da Müslümanlar gibi azınlık grupları tarafından üretilen bir hastalık olarak algılanır. Böylece salgın, kişinin dini, bölgesel veya ulusal bir topluluğa ait olması sebebiyle dışlanmasının bir aracı hâline getirilir. Aynı zamanda bu analogi yoluyla, öteki dine mensup olma, başlı başına bir hastalık şekli hatta bir salgın gibi görülür. Böylece Kara Ölüm, inancı zayıf olanların karşı koyamayacağı bir tür dini hastalık, normatif olmayan dinler (öteki dinler) ise kontrol altına alınmazsa büyük yıkım getirebilecek hastalıklar veya enfeksiyonlar olarak düşünülür (Höglund, 2017: 4). İncelenen filmlerin her ikisinde de salgın hastalığa neden olan virüs, Amerika dışındaki bir coğrafyadan Amerika’ya gelmektedir. *Tehdit* filminde Zaire’de bir maymun, *Salgın* filminde ise Uzak Doğu’dan bir yarasa salgına neden olan virüsü bir şekilde insanlara bulaştırır. Bulaşan kişiler bunu Amerika’ya ve diğer gelişmiş Batı ülkelerinde taşır.

Her iki filmde de Aristoteles’in Poetika’da esaslarını ortaya koyduğu serim, düğüm, çatışma, doruk noktası ve çözüm aşamalarını içeren klasik anlatı yapısı hâkimdir. Klasik anlatı yapısında başlangıçta her şey dengedeysen bir olay dengeyi bozar, bir karşı güçle çatışma başlar, bu sırada gerilim giderek artar ve doruk noktasından sonra çatışma çözülür, yeni bir denge kurulur ve film biter. Öyküyü oluşturan olaylar seyircinin öyküye yönelik heyecanını ve ilgisini anlatı boyunca canlı tutacak şekilde yükselen bir eğri çizerek ilerler (Tuğan, 2018: 1126). İncelenen filmlerde başlangıçta her şeyin dengede olduğu dingin bir hayat devam ederken salgının ortaya çıkmasıyla birlikte denge bozulur ve kaos hâkim olur. Bilim insanları ve yöneticilerin, özellikle de fedakâr doktor kahramanların olağanüstü çaba ve çalışmalarıyla salgın kontrol altına alınır ve denge yeniden tesis edilerek film sona erer.

Klasik sinema anlatısının bir diğer önemli özelliği de *katharsis*’e imkân sağlamasıdır. Klasik anlatı sinemasında anlatıcı, kendini gizlediği ve görünmez kıldığı için izleyici ile kurmaca evren arasında mesafe ortadan kalkar ve seyirci, filmin yarattığı yanılşamayı fark edemez. Aslında filmin anlatım tekniklerinin hepsi (kurgu, ışık, dekor, kostüm, müzik, kamera hareketleri, açıları ve olay örgüsü) birer anlatıcıdır. Ancak bu anlatıcı görünmez yani kendini gizleyen bir anlatıcıdır. Klasik anlatı sinemasında anlatıcı anlatının kendisine dönüşür, izleyici de anlatı kişilerine, kahramana dönüşerek, onunla özdeşleşir (Oluk, 2008: 37). İncelenen filmlerde de seyirciyi düşündürmekten çok rahatlatan yani duygusal arınmaya (*katharsis*’e) imkân sağlayan bir anlatı yapısı hâkimdir.

Salgın temalı pek çok filmde virüs bir kurbanı enfekte eder, bu kişi hastalanır, çeşitli semptomlar gösterir ve hastalık bir salgın hâline gelir. Enfeksiyon bir salgın hâline geldikten sonra çözüm zorlaşır ve kahramanların çözüm bulmak için tehlikeli bir yolculuğa çıkması gerekmektedir. Doktorlar ve bilim insanlarından oluşan bir ekip laboratuvarında çeşitli testler gerçekleştirerek hastalığı yenmek için çözüm bulmaya çalışır. Salgın filmleri anlatısında hastaları acı içinde gördüğümüz gibi ölümleri de filme dahil edilir. Salgın, toplumun çıkmaza girerek paniklediği, korktuğu ve kaygılanarak durumdan kaçınmaya çalıştığı büyük bir karmaşaya neden olur (Shafiee ve Bidin, 2016). İncelenen filmlerde de olaylar benzer bir şekilde ilerlediği belirlenmiştir. Her iki filmde de olaylar bir kişinin enfekte olması ve hastalık belirtilerini göstermesi ile başlar. Ardından bu kişi hastalığını başkalarına bulaştırır ve salgını başlatır. Salgın hızla yayılır ve kaos ortaya çıkar. Güvenlik kuvvetleri yaşanan kaosu ortadan kaldırmak için sert tedbirler alır. Bu sırada fedakâr doktor ve bilim insanları tedavi için çalışmaya başlar. Hastalığı tedavi edecek

aşının geliştirilmesiyle sorun çözülür ve film sona erer. Her iki filmde de enfekte olan hastaların gösterdiği semptomlar ve çektiği sıkıntılar yakın plan çekimlerle gösterilir.

Filmlerin Nitel İçerik Analizi (Tematik Çözümleme)

Çalışmanın bu alt başlığında tematik çözümleme gerçekleştirilerek, söylemin hangi temalar etrafında geliştirildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle neden sonuç bağlantıları çözümlenmiş, ardından filmde kurulan karşıtlık ve dışlamalar ortaya konularak filmlerde özneler nasıl seslendirildiği belirlenmiştir.

Neden Sonuç Bağlantılarının Çözümlemesi

Yukarıda belirtildiği üzere, incelenen iki filmde de klasik anlatı yapısı egemendir. Klasik anlatı yapısının temel özelliği olayların birbirine sıkı sıkıya bağlı bir neden sonuç ilişkisi içerisinde ilerlemesi ve izleyicinin gerçeklik yanılması içerisinde öyküdeki karakterlerle özdeşleşerek dramatik sürece katılımının sağlanmasıdır. Bu neden sonuç ilişkilerinin ortaya konulması, filmin ideolojisinin belirlenmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

İncelenen filmlerde hastalığa neden olan virüslerin hayvanlardan insanlara geçtiği tespit edilmiştir. Bu bilimsel gerçeklerle uyum gösteren bir durumdur. Gerçekten de salgın hastalıklara neden olan virüsler hayvanlardan insanlara geçebilmektedir. Örneğin yüzyıllar boyunca insanlığı kırıp geçiren veba, kemirgenlerden pirelere, onlardan da insanlara; H1N1 domuz ve kümes hayvanlarından insanlara; kaynağı yarasa olan SARS, Ebola, MERS ve Covid-19 ise önce misk kedisi, maymun, deve veya pangolinlere onlardan da insanlara geçmiştir. İncelenen filmlerden *Tehdit*'te virüs maymundan insana geçerken *Salgın*'da önce yarasadan domuza, ardından da insana geçer. Ebola konulu filmde virüsün insana nasıl geçtiği belli değilken, *Salgın*'da domuz çiftliğinin tavanında muzunu yiyen yarasanın bunu düşürmesi ve bir domuzun bu yarım muz yemesi ile domuza, bir lokantaya satılan bu domuza aşçının temas etmesiyle de insana geçtiği görülür. Aşçı elini yıkamadan bir kadınla tokalaşınca virüs salgınını başlatmış olur.

Her iki filmde de örtük olarak, virüslerin insanlara geçme nedeninin, insanların hayvanların doğal yaşam alanlarına müdahâlesi olduğu görülür. Ebola konulu filmde Benjamin Iwabi'den Ju-Ju büyücüsünün insanların ayak basmaması gereken yerlere ayak basması ve ağaçları kesmesi nedeniyle tanrıları kızdırdıklarını, virüsün tanrılar tarafından verilen bir ceza olduğunu savunduğunu öğreniriz. *Salgın* da ise dev ağaçlar üzerinde muzunu yemekte olan maymunlar, bir kepçenin ağaçları sökmesiyle yerlerini terk eder ve domuz çiftliğinin tavanına konar. Gerçekten de hem çok eski dönemlerde hem de yakın dönemde görülen salgın hastalıkların en önemli ortak noktaları, çoğunun hayvan kökenli olmasıdır (Varlık, 2020: 55). İnsanların doğayı tahrip ederek giderek daha fazla alana yayılması, vahşi hayvanlarla temasının artmasına, dolayısıyla da yeni salgınlara zemin hazırlamaktadır.

İncelenen filmlerde virüs bulaşan kişilerin benzer belirtiler gösterdiği bulgulanmıştır. Virüs bulaşan kişi yüksek ateş, öksürük, nefes almakta zorluk ve organ yetmezliği gibi çeşitli olumsuzluklar yaşar. Kişinin yüzünde ve vücudunun çeşitli yerlerinde yara ve lekeler ortaya çıkar. Ölenlerin ağzından tükürük vb. sıvılar saçılır. Ayrıca her iki filmde de hastalığa yakalananlar benzer süreçlerden geçerek ölmüştür. Hastalığa neden olan virüsün maymun, yarasa ve domuz gibi hayvanlardan insana bulaşması ve hastalığa yakalananların gerçek hayattakine benzer semptomlar göstermesi, filmin gerçekle olan bağını güçlendirmektedir.

Salgınların küreselleşen dolayısıyla da iletişim ve ulaşım imkânları genişleyen modern dünyada daha kolay ve hızlı yayılması her iki filmde de üzerinde durulan bir konudur. Hem *Tehdit*'te hem de *Salgın*'da hastalık Amerika'ya çok uzak coğrafyalardan taşınmıştır. Özellikle gelişen ula-

şım ağlarıyla birlikte salgının bir aydan kısa bir sürede milyonlarca insanı öldürmesine odaklanan *Salgın*'da (Shafiee ve Bidin, 2016) paralel kurgu kullanılarak dünyanın farklı bölgelerinde hastalığın yayılımının ekrana yansıtılması, küreselleşmenin salgın hastalıkların yayılmasını nasıl kolaylaştırdığını açıkça ortaya koyar.

Virüsün hızla yayılmasının nedeni çoğu zaman kişisel kusurlara indirgenir. Kişiler, bilim insanlarının koyduğu kurallara uymadığı için hastalık hızla yayılır. Elini yıkamama, virüs bulunan yüzeylere temas, öksüren ya da hapşırarak kişilerle aynı ortamda bulunma, başka insanlarla yakın temas vb. basit kişisel tedbirlere uymama veya dikkat etmeme hastalığın yayılımını hızlandıran başlıca nedenler olarak ön plana çıkar. Çeşitli gerekçelerle devletin alması gereken tedbirleri zamanında almaması ise daha az vurgu yapılan bir olgudur. *Tehdit* filminde devletin gerekli tedbirleri almamasına yönelik bir vurgu olduğu ileri sürülebilir de; burada tedbir almayan devletten çok kişisel hırslarına yenik düşen üst düzey devlet görevlileridir. Özellikle *Tehdit* filminde tedbir alınmakta geç kalınmasının tüm sorumluluğu hırslı ve kötücül bir karakter olan General McClintok'a yüklenir. Salgının yayılması her iki durumda da bireysel kusura indirgenerek bağlamından edilmekte; ekonomik sorunlar, gelir adaletsizliği, fırsat eşitsizliği gibi temel sorunlar âdeta gözden kaçırılmaktadır.

Sorunun bireyselleştirilmesi ve kolektif mücadelenin reddi, salgının ortaya çıkış nedenlerinin bireysel kusurlara indirgenmesine neden olur. Her iki filmde de hastalığın ortaya çıkmasına ve yayılmasına neden olan kişiler, normatif ahlaki kurallara uyum konusunda zafiyetleri olan kişilerdir. Paltrow karakteri salgın öyküsünün anlatılması için çok iyi bir vaka örneği sunmaktadır. Kendisi filmde tam olarak bahsedilmese de üst düzey bir yönetici olarak uluslararası bir uçuş yapmakta ve yasak aşkıyla buluşmak için transit başka bir uçuş daha gerçekleştirmektedir. Paltrow'un kozmopolitliği, hayatının karmaşası ve evlilik dışı cinsel ilişki yaşaması, onun böylesi bir salgını başlatan kişilerden biri olması için yeterli görülmüştür. Bu ilişkide Paltrow'a biçilen rol geleneksel toplumun kadına bakışını yansıtmaktadır. Filmde kadın ahlaki olmayan eylemlerinden dolayı hastalığın yayılmasına etki eden bir karakter olarak temsil edilmiştir (Beaumont, 2014: 84). Benzer şekilde *Tehdit* filminde, virüs taşıyan maymunu Biotest Hayvan Deney Merkezi'nden kaçıran bir evcil hayvan dükkânına satmaya çalışırken salgının önce Kaliforniya'ya ardından da tüm Amerika'ya yayılmasına neden olan Jimbo da maddi konularda ahlaki zafiyetleri olan karakterdir.

Sorun gibi çözümün de bireyselleştirilmesi, dolayısıyla da basitleştirilmesi, filmlerin bir diğer önemli özelliğidir. Her iki filmde de bir grup fedakâr doktor, bilim insanı ve kamu görevlisi olağanüstü bir gayret ve özveri ile çalışarak hastalığın tedavisini sağlayacak aşırı bulur ve salgının kontrol altına alınmasını sağlar. Çoğu zaman salgınla mücadele etmekte olan bu görevlilerden bir kısmı kendisi de virüs kaparak ölür. Kolektif mücadele yerine bireysel mücadelenin yüceltilmesi ve kahramanların cesaret, fedakârlık, zekâ gibi özelliklerinin ön plana çıkarılması, kapitalizm ideolojisiyle oldukça uyumludur.

Her iki filmde de askerler ve kolluk kuvvetlerinin, bu bireysel mücadelelerinde doktor ve bilim insanlarının en önemli yardımcısı olarak konumlandırıldığı; aldıkları sert, olağanüstü tedbirler sorgulanmaksızın kabul edildiği görülür. Demokrasinin sorgulanmaksızın askıya alındığı pandemi döneminde, sivil yönetim ortadan kalkmış ve askerlerin hâkim olduğu otokratik bir yönetim tek çözüm hâline gelmiştir. İnsanların pandemiye ilişkin bilgi almaları ile bir kaosun başlayacağı ve kaostan yararlanmak isteyen geniş insan kitlelerinin yağmaya başlayacağı verili kabul edilmekte ve medya sıkı şekilde sansür edilmektedir. Kaosun başlaması ile birlikte insanların hatırı sayılır bir kısmı âdeta canavara dönüşür. Kolluk kuvvetlerinin canavara dönüşen kitlelere uyguladıkları aşırı şiddet ve bazı insanların yaşam hakkını ihlal etmesi bir zorunluluk

sonucu yaşanan vakayı adiyeden olaylar olarak gösterilir. Kolluk kuvvetleri hakkında herhangi bir yasal işlem yapıldığı görülmez. Örneğin *Tehdit* filminde kasabadan arabayla kaçmak isteyen bir aile helikopterle onları engellemek isteyen askerler tarafından otomatik silahlarla öldürülür. Olay sonrasında askerlerin herhangi bir pişmanlık duyduğuna ilişkin bir emare gösterilmez.

Liberal basın kuramlarında yasama, yürütme ve yargı erkleri karşısında halkın haklarının koruyucusu rolü biçilen medya (Erdoğan, 1999: 34), bu rolüyle çelişir şekilde salgın filmlerinde oldukça olumsuz bir figür olarak belirir. Gazeteciler halkın çıkarlarından çok kendi çıkarlarının peşinde koşan, etik kaygıları olmayan, düşük ahlaklı kişiler olarak temsil edilir. Özellikle Salgın filminde gazetecilere, bilhassa da yeni medyada yazarlık yapanlara yönelik oldukça olumsuz bir bakış hâkimdir. Filmde genç ve hırslı bir “blog” yazarı olarak seyirci karşına çıkan Alan Krumwiede karakteri, önce yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânları ve bilim insanlarından öğrendiklerini harmanlayarak salgın konusunda bilgi sahibi olur; ardından elde ettiği bilgileri takipçi kitlesini genişletmek ve onlarla bir güven ilişkisi kurmak için kullanır. Sonra da bu güveni borsa simsarları ve çeşitli çıkar gruplarıyla menfaat ilişkisi kurmak ve maddi çıkar elde etmek için istismar eder. Bu işbirliği çerçevesinde bloğunda hastalığın tedavisinin ‘altın çanak’ isimli bitkisel bir ilaç ile mümkün olduğunu ve otoritelerin tedaviyi gizlediğini söyler. Bu sayede kendisi büyük bir üne ve toplum desteğine kavuşur. Gerçekte ise virüsün tedavisinde kullanılacak bir ilaç bulunmamaktadır. Böylesi yanlış bilginin dolaşıma sokulması ise hastalığın yayılmasının engellenmesini güçleştirdiği gibi pek çok insanın tedavi olduğu düşüncesiyle hayatını kaybetmesine neden olur.

Filmde internet ve sosyal ağların genişlemesiyle birlikte her türlü bilginin denetlenmeden ve sorgulanmadan dolaşıma sokulabildiği ve bu durumun istismara açık olduğu vurgulanmıştır. Özellikle genç ve hırslı blog yazarı Alan Krumwiede karakteri, yeni medyanın olumsuz özelliklerini üzerinde toplayan bir negatif özne konumundadır. Geleneksel medyanın gücünü kaybettiğini düşünen Alan Krumwiede, önce salgın konusunda elde ettiği bilgileri para karşılığında geleneksel medya organlarına satmak ister. Ancak geleneksel medyadaki yerleşmiş kural ve güç ilişkilerini aşamayınca bu bilgileri bloğunda yazarak önce güven tesis eder; ardından da bu güveni istismar ederek para kazanmaya çalışır. Bu karakter üzerinden seyirciye sosyal medyadan edindiği bilgilere itibar etmemesi, bu bilgilerin gerçekleri yansıtmadığı iletisi verilir.

Salgın'da verilen bir diğer önemli ileti ise yazılı basının yeni medya karşısında etkisiz kaldığıdır (Beaumont, 2014: 83). İngiltere’de internet kaynaklı olduğu düşünülen bir haberin dolaşıma girmesinden sonra Covid-19’dan 5G iletişim teknolojisi sorumlu tutulmuştur (BBC, 2020). İnsanların salgın hastalıklardan korunmak için olduğu kadar, sakın kalmak için de doğru ve güvenilir bilgiye ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Ülkeler veya kuruluşlar bireylere doğru ve güvenilir bilgiyi vermekle yükümlü olmasına karşın çeşitli kurum ve ülkelerin sağladığı bilginin kimi zaman şeffaf olmayışı toplum veya bireyin güvenlerini olumsuz etkilemektedir (Kırık vd., 2020). Süper güç olarak kabul edilen ya da gelişmiş ülkeler, olağanüstü durumlarda krizlerle mücadele edemeseler bile algı yönetimini etkili bir şekilde kullanabilmektedirler.

Jameson ve Zizek’in çeşitli çalışmalarında sözünü ettikleri durum, *Salgın*'da somutlanmaktadır. *Salgın* filminde kapitalizmin sonu, dünyanın sonu olarak gösterilmiştir. Salgının Amerika Birleşik Devletleri’nde yayılmaya başlamasından sonra Alan Krumwiede karakterinin yaydığı yalan bilgilerle daha da büyüyen toplumsal olaylar tıpkı bir ekonomik kriz neticesinde yaşanan olaylara benzetilmiştir. Tüm Amerikalıların virüsle ilgili gerçekleri öğrenmesinden önce bir karakter yaşanacak olayları şu sözcüklerle tahmin etmektedir: “Bu durum sızdığı anda, insanlar bankalara, benzin istasyonlarına koşacaklar.” Filmin en öne çıkan sahnelerinin de bu toplumsal çöküşün gösterildiği sahneler olduğunu söyleyebiliriz. Sokaklarda çöp ve cesetler birikmiş,

dükkânlar yağmalanmaktadır. Bu sahneler Zizek'in 2011'de İngiltere'de yaşanan olayları bir tüketici karnavalı olarak ifade edişini hatırlatmaktadır (Zizek, 2012: 60).

Salgın, gazetecileri ve özellikle de sosyal medya üzerinden yayın yapan bağımsız gazetecileri âdeta birer kötülük abidesi olarak tanımlayarak genelde medyadan özelden ise yeni medyadan gelen bilgilerin neredeyse tamamını güvenilmez olarak etiketler. İlişkilerin girift bir yapıda olduğu ve neredeyse her bireyin ayrıntılı iletişim zincirleri ile başkalarıyla rahatlıkla iletişim kurabildiği bir dünyada, hiç kimse söylemlerin kirletici etkilerinden kaçamamaktadır. Film, insanların ideolojinin taşıyıcıları ve vericileri olduğu, "epidemiolojik" bir ideoloji fikrini onayladıklarını gözler önüne sermektedir. Bu fikir doğal olarak demokratik değildir. Çünkü bu görüş toplumu ideolojik olarak kirlenmiş fikirlerin etkisiz taşıyıcıları olduğunu varsaymakla birlikte onu bu durumdan kurtarma görevini aydınlanmış seçkinlerin sorumluluğu olduğunu varsaymaktadır (Beaumont, 2014: 84).

Tehdit filmi 1995 yılında, sosyal medyanın henüz yaygınlaşmadığı ve etkili olmadığı bir dönemde çekildiğinden bu filmde medya, hükümet tarafından kolayca denetlenebilen itaatkâr bir mecra olarak temsil edilir. Hastalık Amerika'ya ulaştığında General McClintok, General Billy'e geleneksel karantina teknikleri uygulamaları gerektiğini söyleyerek kendisinden sıkı bir medya sansürü sağlamasını ister ve salgın ortaya çıktığı andan itibaren medya üzerinde sıkı bir sansür uygulanır. Gazeteciler askerlerin giriş çıkışları kapattığı kasabanın önünden canlı yayın yapar ancak herhangi bir doyurucu bilgi vermeyen figüranlardan öte bir ağırlığa sahip değildirlir.

Karşıtlıklar ve Dışlamalar

Bir anlamı belirleyen en önemli unsur, söylem içinde bir iktidar ilişkisinin süregittiğini gösteren çatışmadır. Bu iktidar ilişkisi içinde taraflar kendi anlamlarını üretirlerken öncelikle dışladığı, reddettiği konu, olay veya kişiyi kurarak kendisini konumlandırır (Dursun, 2001: 230). İdeolojik söylemin genel stratejisi, anlamsal olarak "karşıtlık" tarafından yürütülen bir kutuplaşma şekli olarak, bizim iyi şeylerimizi ve onların kötü şeylerini vurgulamaktır (Işık, 2013: 143). İncelenen iki film de Hollywood yapımıdır ve her iki filmde de Amerikalılar olumlu özelliklerle donatılmıştır. Salgın hastalıklar dünyanın başka coğrafyalarında ortaya çıkmakta ve ahlaki zaafı bulunan kişilerce ABD'ye taşınmaktadır. *Tehdit*'te Afrikalılar, *Salgın*'da Çinliler hijyen kurallarına uygun olmayan yaşam şekilleri ve davranışlarıyla salgın hastalıkların başlamasına neden olur. Bu noktada Amerikalılar ile diğer milletler (Afrikalılar ve Çinliler) arasında kurulan karşıtlık filmlerdeki temel karşıtlıktır.

Amerikalıların çoğunluğu olumlu özellikler ile donatılırken hastalığın ABD'ye taşınmasına ve yayılmasına katkıda bulunanlara ise olumsuz özellikler yüklenir. *Tehdit*'te General McClintok kişisel hırsları; *Salgın*'da iş kadını Paltrow bedeni arzuları, blog yazarı Alan Krumwiede ise maddi hırsları uğruna çok sayıda Amerikalının ölümüne neden olan olumsuz karakterlerdir.

Her iki filmde de Amerikalılar kurtarıcı, diğerleri kurtarılması gereken olarak konumlandırılarak Amerikalılar adına bir üstünlük tesis edilir. *Tehdit*'de Albay Daniel ve ekibi Zaire Motoba Vadisi'deki köye ulaştığında köyde kalan tek kişi Benjamin Iwabi, Daniel'e yeterince çabuk gelemediklerini, geç kaldıklarını, bütün köyün öldüğünü söyleyerek bu üstünlüğü içselleştirdiğini ortaya koyar. Salgın'da ise ABD ve onun bir uzantısı gibi görünen DSÖ, salgının başlangıç noktası konumundaki Hong Kong'a bilim insanları gönderir. Filmde diğer dünya ülkelerine oldukça yukarıdan bakan bir söylem hâkimdir. Diğer ülke halklarını aşağıya gören bu söylemle paralel şekilde Afrika ve Uzak Doğu halkları, Orta Çağ'da Müslüman ve Yahudilerin veba salgının nedeni olarak kodlanmasıyla benzer şekilde salgın hastalıkların kaynağı olarak kodlanarak ötekileştirilir.

Amerikalılara (ve gelişmiş batı ülkelerinin vatandaşlarına) tanınan üstünlük, filmler boyunca yeniden ve yeniden üretilir. *Tehdit* filminde Zaire'deki Motoba Irmağı Vadisi Lejyoner Kampı'nın uçaklarla bombalanarak yok edilmesi kararı kolayca verilirken aşağı yukarı aynı sayıda insanın yaşadığı Cedar Creek kasabasının yok edilmesi kararı Başkanlık makamındaki uzun süren tartışmalar ve General McClintok'un yanıltıcı bilgiler paylaşması sonucunda verilebilir. *Salgın*'da ise Amerikalı yetkililer, Dr. Leonora Orantes'i Çinlilerden geri almak için onlara (ellerinde gerçek aşı bulunmasına rağmen) sahte aşı vermekte tereddüt etmezler ve Çinlilerin hayatını hiçe sayarlar.

İncelenen iki salgın filminde de liberal demokrasi teorisiyle çelişir şekilde taraflar yer değiştirmiş görünür. Normal şartlarda yasama, yürütme ve yargı erkleri karşısında halkın yıllar içerisinde kazandığı hakların bekçiliğini yapan medya, ilk filmde bu görevi yerine getirmek yerine yürütmeyi ellerinde tutan yöneticiler ile işbirliği içerisinde hareket ederken ikinci filmde ise blog yazarı Alan Krumwiede'nin şahsında kendisi bizzat halkın yaşam hakkını tehdit eden bir mecra-ya dönüşür. Her iki filmde de halkın demokratik kazanımlarını hiçe sayan ve demokrasinin âdeta askıya alınmasını salgınla mücadelenin bir gerekliliği olarak görünen otoriter yönetim anlayışı kutsanır. Özellikle sosyal medya üzerinden faaliyet yürüten muhâlif gazeteciler ve yazarlar, Alan Krumwiede karakteri üzerinden ün ve para peşinde koşan bireylere indirgenerek itibarsızlaştırılır ve ötekileştirilir. Her iki filmde de halkın çıkarları için mücadele eden, doğru haber peşinde koşan gazeteci karakterlere yer verilmez. Gazeteciler ya hükûmet emirlerini harfiyen uygulayan edilgen bireyler ya da ün ve para peşinde koşan ahlaksız kişiler olarak temsil edilir.

Filmler boyunca kurulan temel ikili karşıtlıklar şu şekilde sıralanabilir:

hastalık	sağlık
ölüm	yaşam
hurafe	bilim
savaş	barış
kirli	temiz
Afrikalı / Çinli	Amerikalı
geri kalmış	gelişmiş
kaos	düzen
bireysel hak ve özgürlükler	kamu yararı
demokrasi	otoriter yönetim
sivil	asker
medya	hükümet
ahlaksız	ahlaklı
medyadan verilen bilgiler	hükümet yetkililerinin verdiği bilgiler

İdeolojik Seslenişler

Her iki filmde de oldukça otoriter bir ortam ve söylem egemendir. Salgın nedeniyle Meclis dâhil tüm demokratik kurumların işlemez hâle geldiği, temel hak ve özgürlüklerin hatta yaşam hakkının bile askıya alındığı, medyanın sıkı şekilde sansür edildiği, bilim insanların ve resmî makam-

ların söylediği her şeyin doğru kabul edildiği en ufak bir muhâlif sese dahi tahammül yoktur. Kurallara uyulmamasının ölümüne neden olacağı vurgulanır. İnsanlardan kendilerine dayatılan tüm kurallara uyması beklenir. Ölüm ise sıradanlaşmıştır.

İmler boyunca kamu güvenliği adına halkın yaşam hakkı da dâhil olmak üzere tüm hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilceğini savunan güvenlik anlayışı, kolluk güçlerinin ve salgına al-dırış etmeyen ya da salgından istifade ederek yağmaya girişen kişilerin bu anlayışa uygun davranış örüntüleri üzerinden yeniden üretilir. Daha fazla insanın ölmemesi gerekçe gösterilerek bazı bireylerin hatta tüm bir kasabanın yaşam hakkının ihlal edilebileceği savunulur. Halka sorgulamaksızın verilen tüm emir ve talimatlara uyması çağrısı yapılır. İnsanlar otoriter tedbirlere uymaya davet edilir.

Salgına karşı yürütülen mücadele ile bir dış güce karşı yürütülen savaş arasında kurulan benzerlik ilişkisi her iki filmde de oldukça önemlidir. Böylece alınan bütün baskıcı tedbirler ve barış zamanında yapılması mümkün olmayan hukuk dışı etkinlikler meşru hâle getirilir. Alınan sert tedbirlerin ve yapılan hukuk dışı işlerin daha fazla insanın ölmemesi için yapıldığı mesajları verilerek insanlara alınan tedbir ve yapılan işleri sorgulamama çağrısı yapılır.

Bu çağrı ile uyumlu bir şekilde, insanlardan medyadan özellikle de sosyal medyadan gelen alternatif mesajlara inanmamaları, yalnızca resmî makamların yaptığı açıklamaları ciddiye almaları telkin edilir. Hem geleneksel medya hem de yeni medya güvenilirmez mecralardır. Ancak geleneksel medya, büyük ölçüde sansür edildiğinden daha güvenilirken yeni medya kontrolü zor bir mecra olduğundan çok daha tehlikelidir ve istismara açıktır. *Tehdit*'te medyanın itaatkâr bir mecra olarak temsili ve *Salgın*'da Alan Krumwiede gibi bir karaktere yer verilmesi, filmlerin, her durumda, izleyicilere medyadan gelen mesajlara itibar etmemeleri mesajı vermeyi amaçladığına işaret eder.

Sonuç

Salgın hastalıklar insanların yerleşik yaşama geçtiği ve hayvanları evcilleştirmeye başladığı ilk çağlardan bu yana insanlık tarihini etkilemeye devam etmektedir. Büyük salgınlar büyük değişimleri de beraberinde getirmiş, salgınlar nedeniyle Roma gibi büyük imparatorlukların yıkılma sürecine girmiştir. İnsanların vahşi hayvanların yaşam alanlarına müdahâlesi ve ulaşım imkânlarının gelişmesi salgın hastalıkların ortaya çıkma sıklığını ve yayılma hızını her geçen gün biraz daha artırır. 2000'li yıllara gelindiğinde SARS (2002), Domuz Gribi (2009), Ebola (2014), MERS (2015), COVID-19 (2019) gibi salgın hastalıkların birbirini izler.

Daha sık görülmesi ve daha fazla kişiyi etkilemesi, salgın hastalıklara yönelik ilgiyi artırır ve bu ilgi artışı sinemada da karşılık bulur. Son yıllarda çoğunluğu bilim kurgu ve korku türlerinde olmak üzere çok sayıda salgın hastalık konulu film çekilir. Bu çalışmada doğrudan salgın hastalıkları konu alan ve 1990 sonrasında çekilen filmler arasından amaçlı örneklem methodology belirlenen ikisi, *Tehdit* ve *Salgın* filmlerinin ideolojileri incelenmiştir.

Yapılan çözümleme sonucunda her iki filmde otoriter bir yönetim anlayışının savunulduğu, demokratik hak ve özgürlüklere önem atfetmeyen, birey yerine devleti ve kamu güvenliğini önceleyen, toplum yararı karşısında tek tek bireylerin yaşam hakkını dahi hiçe sayan oldukça muhafazakâr bir ideolojinin hâkim olduğu bulgulanmıştır. Filmler boyunca Amerikalıların dünyanın kurtarıcıları olarak kodlanırken hastalığın hayvanlardan insanlara geçmesine neden olan kişiler olarak etiketlenen Afrikalı ve Çinliler ötekileştirildiği, Amerikalıların yaşamı diğerlerinden karşılaştırılmayacak ölçüde değerli gösterildiği belirlenmiştir.

İki filmde de salgının başlaması ve yayılmasının bireysel kusur ve dikkatsizliğe indirgenmesi, çözümünün de bireysel başarı ve fedakarlığa indirgenmesini beraberinde getirmiştir. Fedakâr dok-

tor ve bilim insanları, canlarını hiçe sayarak verdikleri olağanüstü mücadele sonucunda salgını durdurmayı başarmıştır. Kolektif mücadelenin reddedilip ve çözümün bireysel çabada arandığı bu yaklaşım, liberal/kapitalist ideolojiyle uyumludur. Bununla birlikte anılan ideolojilerin temel savunusu oluşturan temel hak ve özgürlüklere hiçbir değer atfedilmediği gibi otoriter tedbirler ve güvenlikçi yaklaşım bir çözüm olarak sunulduğu görülmüştür. Yine liberal/kapitalist ideolojiye tezat bir şekilde medya halkın elde ettiği hak ve kazanımları koruyan bir araç olmaktan oldukça uzaktır. Geleneksel medya hükümet emirlerini yerine getiren itaatkâr bir mecra olarak temsil edilirken muhâlif seslerin kısmen de olsa duyulabildiği sosyal medya ise bireysel çıkarların hâkim olduğu, güvenilir bir mecra olarak etiketlenmiştir.

Kaynaklar

- Ağkaya, O. (2016). Ütopya ve distopya: Siyasetin edebiyat üzerindeki etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (4), 23-48.
- Başaran, T. Y. (2007). *Soğuk savaş sonrası bilimkurgu sinemasında distopik sistemler ve kontrol mekanizmaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- BBC (2020). The people who think coronavirus is caused by 5G. Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2020 <https://www.bbc.com/news/av/stories-53285610>
- Beaumont, M. (2014). Imagining the end times: Ideology, the contemporary disaster movie, contagion. İçinde: W. L. Flisfeder M. (ed.), *Žižek and Media Studies* (s. 79-89). New York: Palgrave Macmillan.
- Boz, M. ve Takımcı, D. (2019). Amerikan post-apokaliptik bilimkurgu sinemasında kıyamet ideolojisi (1924-2000). *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 377-403.
- Claeys, G. (2010). The origins of dystopia: Wells, Huxley and Orwell. İçinde: G. Claeys (ed.), *The Cambridge companion to utopian literature* (s. 107-134). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dehority, W. (2020). Infectious disease outbreaks, pandemics, and Hollywood – Hope and fear across a century of cinema. *Jama*, 323 (19), 1878-1880.
- Dursun, Ç. (2001). *Tv haberlerinde ideoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eberwein, R. (2009). *The Hollywood war film*. New York: John Wiley & Sons.
- Ekinci, B. T. (2013). Hollywood sinemasında felaket konulu filmler ve değişen egemen yapıların Maymunlar Gezegeni flmleri bağlamında analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2 (1), 215-233.
- Erdoğan, İ. (1999). Dördüncü gücün iletildiği: Amerikan örneği. İçinde: K. Alemdar (ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* (s. 33-42). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Escott, J. (1997). *The cinema*. Oxford: Oxford University Press.
- Guttman, N. (2000). *Public health communication interventions*. California: Sage Publication.
- Işık, M. (2013). *Şiddetin dili değişmez: DHKP-C ve İBDA-C terör örgütlerinin söylemlerinin benzerliği üzerine bir inceleme*. İstanbul: Zinde Yayınları.
- Kırık, A. M., Altıntaş Var, S. S., Özkoçak, V. ve Darıcı, S. (2020). Pandemi dönemlerinde iletişim ve algı yönetimi: Yeni koronavirüs hastalığı (Covid-19) örneği. *Asos Journal*, 8 (104), 36-57.
- Kumar, K. ve Galip, A. (2006). *Modern zamanlarda ütopya ve karşıütopya*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Kupperberg, P. (2008). *The influenza pandemic of 1918-1919*. New York: Infobase Publishing.
- Löfflmann, G. (2013). Hollywood, the Pentagon, and the cinematic production of national security. *Critical Studies on Security*, 1 (3), 280-294.

- Oluk, A. (2008). *Klasik anlatı sineması*. İstanbul: Hayalet Yayınları.
- Oskay, Ü. (2014). *Çağdaş fantazy, popüler kültür açısından bilimkurgu ve korku sineması*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pappas, G., Seitaridis, S., Akritidis, N. ve Tsianos, E. (2003). Infectious diseases in cinema: Virus hunters and killer microbes. *Clinical Infectious Diseases*, 37 (7), 939-942.
- Ryan, M. ve Kellner, D. (2009). *Politik kamera - Çağdaş Hollywood sinemasının ideolojisi ve politikası*. İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Shafiee, R. ve Bidin, A. (2016). *Lighting in pandemic films*. Paper presented at the 2nd International Conference on Creative Media, Design and Technology Penang.
- Torun, H. (2018). Görsel korkuda yönelim ve popüler kültür. *Yıldız Journal of Art and Design*, 5 (1), 63-84.
- Tuğan, N. H. (2018). Günümüz sinemasında geleneksel anlatı: Marslı (2015-Ridley Scott) filmi- nin dramatik yapısı. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 20 (1), 125-147.
- Varlık, N. (2020). İklim değişimi ve pandemiler tarihi. *Toplumsal Tarih*, 317, 54-58.
- Wasson, H. (2020). *Everyday movies: Portable film projectors and the transformation of American culture*. Berkeley: University of California Press.
- Yıldırım, E. (2018). Toplumsal yapının aynası olarak sinema: Söylem ve eleştirel söylem analiz yöntemlerine göre Ayla filminin çözümlenmesi. *İnif E-Dergi*, 3 (1), 234-243.
- Zizek, S.: (2012). *The year of dreaming dangerously*. Londra: Verso Books.

